

Na
kaszëbsczi
rodny
ôrt

274233

**WYSTAWA
KASZUBSKIEJ
PORCELANY
ARTYSTYCZNEJ
Z „LUBIANY”**

ze zbiorów
Muzeum
Historyczno-Etnograficznego
w Chojnicach
i prywatnej kolekcji
Benedykta Karczewskiego

BIBLIOTEKA MIEJSKA
im. Konstantego Damrota
w Kościerzynie
28 lutego - 31 marca 2000 r.

Na okładce: garnitur do kawy „Palmeta” ręcznie
malowany, ze zbiorów B. Karczewskiego

wazon „Remus”, ze zbiorów MH-E w Chojnicach

ISBN 83 - 906163 - 9 - 4

806752

N. 91/2000

Garncarstwo jest jednym z najstarszych rzemiosł świata. Na obszar Polski dotarło około 2500 lat p.n.e. Rozwijało się waz z wynalezieniem i doskonaleniem koła garncarskiego i materiałów do produkcji. Naczynia stawały się coraz doskonalsze w formie, bardziej funkcjonalne, zaczęto częściej zwracać uwagę na ich walory estetyczne. Duży wpływ na to miało rozpowszechnienie się glazury, która początkowo służyła do uzyskania szczelności naczyń, z czasem jednak stała się elementem dekoracyjnym i do dziś spełnia tę podwójną rolę.

W XVI w. Polsce w każdym prawie mieście istniało kilka pracowni garncarskich, które zawzięcie konkurowały ze sobą, wzbogacały swoją produkcję, strzegły jej tajemnic, wprowadzały coraz nowsze techniki zdobienia, jak na przykład malowanie, powszechnie stosowane w Polsce w okresie renesansu.

Osiągnięciem w rozwoju ceramiki było wynalezienie fajansu oraz jego stałe ulepszanie. W XVIII w. pojawiły się na ziemiach polskich pierwsze manufaktury wyrabiające naczynia fajansowe.

W Chinach już ok. VII w. wynaleziono nowe tworzywo ceramiczne - porcelanę, o której informacje za pośrednictwem Marco Polo dotarły do Europy w XII w. Rozpoczęto od razu prace nad zgłębieniem tajemnicy jej wyrobu. W Polsce pierwszą porcelanę wykonał w 1790 r. w Korcu Franciszek Mezer, za co Sejm obdarzył go polskim szlachectwem.

Zakłady Porcelany Stołowej „Lubiana” w Lubianie powstały w latach 1966 - 69. Są jednymi z najnowocześniejszych zakładów przemysłowych w swej branży w Polsce. Produkują 12.500 ton wyrobów porcelanowych rocznie i około 700 asortymentów.

W 1975 r. wyprodukowano w nich pierwsze egzemplarze porcelany zdobionej ornamentami zaczerpniętymi ze współczesnych haftów kaszubskich. Pomysłodawcą takiego zdobnictwa był dr inż. Benedykt Karczewski, I zastępca dyrektora d/s technicznych ZPS „Lubiana” w latach 1973 - 1992.

Wazony ze zbiorów MH-E w Chojnicach.

Geneza haftu kaszubskiego związana jest ze strojem ludowym. Jego jedynym haftowanym elementem był czepiec, zwany złotogłowiem lub złotnicą, wykonany z akсамitu lub jedwabiu, zdobiony srebrnym i złotym haftem. Hafciarstwo złotnic zanikło na początku XIX w. wraz z zanikiem stroju ludowego na wsi.

Współczesny haft kaszubski w tej postaci, w jakiej znany jest w całej Polsce i poza jej granicami, a który stał się inspiracją dla Benedykta Karczewskiego i skarbnicą motywów do dekorowania porcelany w „Lubianie”, wprowadzony został przez Teodorę Gulgowską z Wdzydz Kiszewskich. Na początku XX w. podjęła ona zadanie reaktywowania haftu kaszubskiego i innych dziedzin rękodzieła i rzemiosła ludowego, a głównym celem jej działania było znalezienie zajęcia dla ludności wiejskiej na Kaszubach, a tym samym poprawienie jej sytuacji materialnej.

Teodora Gulgowska komponowała wielobarwne wzory w oparciu o hafty kościelne oraz motywy zdobnicze z malowanych skrzyń, ceramiki i obrazów na szkle. Haft ten przyjął się na Kaszubach jako własny, ludowy, kaszubski. Z czasem, dzięki działalności wielu miłośników i propagatorów nowego wzornictwa, wyodrębniły się odmiany haftu w postaci szkół: żukowskiej, wdzydzkiej, wejherowskiej oraz puckiej. Różnią się one niektórymi motywami, techniką haftowania i odcieniami siedmiu podstawowych barw: 3 niebieskich - od jasnego błękitu do ciemnego szafiru, żółtej, czerwonej, zielonej i czarnej. Wśród motywów zdobniczych występują tulipany, róże i rozety, owoce granatu i palmety, rozgwiazdy, lilie, kilka odmian liści i rozmaite drobne ozdoby: pszczołki, koniczyny, wiśnie i małe kwiatki. Ponadto istniejący w Tucholi ośrodek hafciarski wprowadził do haftu barwy w tonacji brązu, co stanowić ma na-

Wazon „Gryf” ze zbiorów MH-E w Chojnicach.

Dzban do piwa, ze zbiorów MH-E w Chojnicach.

wiązanie do tradycyjnej złotej kolorystyki czepcowej. W ośrodku tym powstały dwie szkoły - borowiacka, czerpiąca motywy ze szkoły żukowskiej oraz tucholska, zwana bursztynową, z zestawem interesujących, odmiennych motywów.

Ornamenty komponowane z motywów zdobniczych szkół haftu: żukowskiej, wdzydzkiej, wejherowskiej, puckiej, czepcowej i tucholskiej, przenoszone były kolejno na różnorodne wyroby porcelany stołowej i dekoracyjnej w „Lubianie”.

Pięć pierwszych egzemplarzy porcelany zdobionych „haftowanymi” ornamentami - wazony i patery - pokazano na Jarmarku Dominikańskim w sierpniu 1975 r., na stoisku Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego. Ornamenty nanoszone były na naczynia metodą kalkomanii sitodrukowej. Rozważano również możliwość ręcznego dekorowania, jednak zrezygnowano z niej ze względu na wielokrotne zwiększenie kosztów produkcji, a tym samym ceny poszczególnych wyrobów.

Z biegiem czasu zwiększała się ilość asortymentów zdobionych wielobarwną dekoracją, a poszczególnym fasonom nadawano nazwy związane z regionem, jak na przykład wazony „Remus”, „Dominik”, „Gryf”, „Jantar”, garnitury do kawy „Hel”, „Palmeta”, serwisy obiadowe „Kaszub”, „Damroka”, „Jastrza”, komplet kufli „Gdańsk”, zestaw pojemników kuchennych „Ostoja”.

Ukoronowaniem kilkuletniej pracy twórcy kaszubskiej porcelany z „Lubiany” - B. Karczewskiego i zespołu współpracowników - było uzyskanie świadectw patentowych za cztery projekty złożone w Urzędzie Patentowym w Warszawie w 1978 r.

Kolekcja porcelany wyprodukowanej w zakładach

Patery ze zbiorów B. Karczewskiego.

„Lubiana”, znajdująca się w zbiorach Muzeum Historyczno-Etnograficznego w Chojnicach liczy 309 obiektów. Obejmuje ona porcelanę dekoracyjną - wazony, talerze (patery) oraz użytkową - serwisy obiadowe i kawowe, kufle do piwa, pojemniki kuchenne. Większość wyrobów pochodzi z lat 1976 - 80. Dekorację ich stanowią barwne wzory z haftów kaszubskich (najczęściej szkoły żukowskiej oraz wejherowskiej i puckiej) na białym tle, szkliva w siedmiu podstawowych kolorach haftu: trzech odcieniach niebieskiego, zielonym, czerwonym, żółtym i czarnym, uzupełnione o złote, dyskretne paski.

Celem wystawy jest zaprezentowanie różnorodności form porcelany z „Lubiany”, a przede wszystkim zdobnictwa zaczerpniętego z bogatego zbioru motywów współczesnego haftu kaszubskiego.

Wazon „Sorka” z dekoracją szkoły tucholskiej,
ze zbiorów B. Karczewskiego

Wybrane eksponaty z muzealnej kolekcji reprezentujące poszczególne grupy naczyń użytkowych i porcelany dekoracyjnej uzupełnione zostały o zestaw naczyń ze zbioru prywatnego Benedykta Karczewskiego, których nie zawiera kolekcja muzealna. Wśród nich znajduje się np. serwis do kawy „Palmeta”, jedyny egzemplarz ręcznie malowany wzorami szkoły żukowskiej oraz wazon z dekoracją z haftu szkoły tucholskiej.

Niniejsza wystawa jest trzecią prezentacją muzealnej kolekcji porcelany, która dotąd eksponowana była w Muzeum w Chojnicach w 1977 r. oraz w Muzeum Okręgowym w Bydgoszczy w l. 1980/81.

Pojemnik kuchenny „Ostoja”
ze zbiorów MH-E w Chojnicach

Główna
UMK Toruń

806797

Biblioteka Główna UMK

300002663280

